

ԱՐՄԵՆ ԱՎԱՆԵՍՅԱՆ

**ԳՈՒՐԳԵՆ ԽԱՆՁՅԱՆԻ ԱՐՁԱԿԻ ՊՈԵՏԻԿԱՆ ՈՒ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ
ՀԱՐՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐԸ**

Գուրգեն Խանջյանը ժամանակակից հայ արձակի ամենակարևոր ներկայություններից է: Կարողանում է հետաքրքիր պատմել, դինամիկ զարգացում ունեցող սյուժեներ կառուցել, կերպարները բազմազան են, բարձրացված հարցադրումները՝ համահունչ նոր ժամանակների հրամայականին: Այսինքն, հնարավորություն է ստեղծվում անդրադարձ կատարել նրա արձակի պոետիկային ու գաղափարական հարցադրումներին:

Խանջյանի պոետիկան և գաղափարական հարցադրումները գրականագետները կապեցին էկզիստենցիալ փիլիսոփայության և աբսուրդայնության հետ: Նրա բնագրում կան Գաֆկայի կերպարանափոխությանը հանգույն պատմվածքներ:

Այս կերպափոխումները երևակայական հնարանքներ են, որոնք, սակայն, ունեն նոր ժամանակները բնութագրող ռեալական երևույթների թաքնիմաստներ, որով էլ ամբողջանում է Խանջյանի պոետիկան:

Ընդհանրապես մարդու բնագոյային նկարագիրը շատ է հետաքրքրում Գուրգեն Խանջյանին: 1995 թ. լույս տեսած «Հիվանդանոց» վեպը տարակերպ մեկնաբանությունների առիթ դարձավ: Հիվանդանոցը շատերի կողմից մեկնաբանվեց իբրև Խորհրդային Միության խորհրդանիշ: Սակայն Խանջյանն այն անվանել է հիվանդանոց, քանզի այդ պատերից ներս տիրում են մարդկային հոգու ու մարմնի ամենաարատավոր բարքերն ու սովորույթները:

Գուրգեն Խանջյանի արձակում հետզհետե նոր գաղափարական շերտեր են բացվում: Հատկապես Հայաստանի՝ քրիստոնեության ընդունման 1600-ամյակի, 2000-ական թվականների աշխարհի վերջի ապոկալիպտիկ սպասումների, Հիսուսի երկրորդ գալստյան սպասման մթնոլորտում գրողի երրորդ աչքը բացվում է և սնեղվում քրիստոնեական թեմաների ուղղությամբ: Դավանաբանական ու հավատի հարցերն ու փիլիսոփայական-սուրբգրային թեմաները չեն, որ հետաքրքրում են հեղինակին, այլ՝ քրիստոնեության խոսք-պատմության բերած կենսականության և դրանից բխող հակասությունների շուրջ է ծավալվում գրողը:

Քրիստոնեական խաչելության միջի շուրջ կասկածամիտ վերաբերմունքը ոչ թե ընդդեմ հավատի աթեիստական մոտեցում է, այլ մարդկային ընկալման մեջ փոփոխություններ մտցնելու և մարդու հայացքն ավելի ընդլայնելու փորձ: Բացարձակ արժեքներն անգամ ենթակա են կազմաքանդման, որով էլ առաջնորդվում է գրողը: Բացարձակը կործանարար է, քանզի ընթացք ու զարգացում չի ենթադրում, իսկ Գուրգեն Խանջյանի մտածողությունն անընդհատ տեղաշարժերի մեջ է:

Խանջյանի ստեղծագործություններն առաջինն աչքի են ընկնում անկեղծությամբ, անմիջական զգացողություններով և այս պարագայում պետք է փաստեմ, որ Գուրգեն Խանջյանն այն հեղինակն է, որի բնագիրն ավելի իր ապրածի վերարտադրում է, քան հորինում: «Լուր չկա» վեպը, այդ առումով հարազատ է նրա գրչին:

Խանջյանի հերոսները հաճախ հեռացող են և նույնանում են Փոքր Միերի հետ, որն աշխարհից խռով՝ փակվեց ապառաժի մեջ:

Մնում է փաստել, որ Գուրգեն Խանջյանի արձակի պոետիկան նորարարական է, բարձրացված հարցադրումներն արդիական ու մեր օրերին համահունչ: Հենց սրանով

Էլ Խանջյանի արձակը դառնում է նոր ժամանակների մարդու կյանքի ուղեկիցը:

Բանալի բառեր՝ ժամանակակից, հայ արձակ, սյուժե կառույց, կերպար, բազմազան, հարցադրում, պոետիկա, գաղափարական, էկզիստենցիալ, փիլիսոփայություն, աբսուրդայնություն, բնագիր, Կաֆկա, կերպարանափոխություն, պատմվածք, վեպ, երևակայական, մեկնաբանություն:

Գուրգեն Խանջյանը ժամանակակից հայ արձակի ամենակարևոր ներկայություններից է: Կարողանում է հետաքրքիր պատմել, դինամիկ զարգացում ունեցող սյուժեներ կառուցել, կերպարները բազմազան են, բարձրացված հարցադրումները՝ համահունչ նոր ժամանակների հրամայականին: Այսինքն, հնարավորություն է ստեղծվում անդրադարձ կատարել նրա արձակի պոետիկային ու գաղափարական հարցադրումներին:

Դեռևս ԽՍՀՄ-ը չէր փլուզվել, բայց հիմքերն արդեն խաբխվել էին, երբ մամուլում երևացին Գուրգեն Խանջյանի պատմվածքները: Ապա դրանք ամբողջական լույս տեսան առանձին գրքով՝ «Շարժասանդուխք» (Երևան, 1994) վերնագրով, որը Խանջյանի առաջին գիրքն է:

Այն միանշանակ չընդունվեց և քննադատության մեջ, ինչպես գրական միջավայրում հակասական կարծիքներ հնչեցին: Ամեն դեպքում Խանջյանի պոետիկան և գաղափարական հարցադրումները կապվեցին էկզիստենցիալ փիլիսոփայության և աբսուրդայնության հետ: Այս գրքում կան Կաֆկայի կերպարանափոխությանը հանգույն պատմվածքներ: «Առնետը» պատմվածքում մարդն ու առնետը այնքան են ապրում իրար կողքի, որ մարդը կամաց-կամաց վերածվում է առնետի ու սկսում ապրել կրծողների կյանքով՝ հագուրդ տալով իր բնագոյներին:

Մեկ այլ «Ճարպոյի կերպարանափոխությունը» պատմվածքում Ճարպոն, ով աչքի է ընկնում իր ագահությամբ և ոչ մի բանի առջև կանգ չի առնում իր «Մեծ բուտեբբրոտին» տիրանալու համար, կորցնում է իր դեմքը, ավելի ճիշտ՝ դեմքը ձևափոխվում է հետույքի. «Հաճախ, զուգարանում պետքն ավարտելուց հետո նա թուղթը մեքենայորեն տանում էր դեմքին: Իսկ ճաշելիս կատարվում էր հակառակ երևույթը՝ անձեռոցիկը բերանին տանելու փոխարեն, անսպասելիորեն իջեցնում էր ցած նստատեղին: Նույնակերպ անհեթեթություններ էին պատահում նաև երբ ձեռքն էր առնում սանրը, ատամի խոզանակը, օձառը կամ ակնոցը»¹:

«Արագիլ» պատմվածքում ճամփորդությունների սիրահար հերոսը, որին ծաղրաբար բոլորն Արագիլ էին անվանում, հանկարծ վերածվում է արագիլի ու չվում-հեռանում իր հայրենի գյուղից:

Այս կերպափոխումները երևակայական հնարանքներ են, որոնք, սակայն, ունեն նոր ժամանակները բնութագրող ռեալական երևույթների թաքնիմաստներ, որով էլ ամբողջանում է Խանջյանի պոետիկան: Մարդկությունը վերածվում է առնետների խմբի, քանզի չարիք է դարձել Երկիր մոլորակի և ինքն իր համար, առաջնորդվում է միայն բնագոյներով, մարդը կորցրել է իր հոգևոր նկարագիրը, դարձել է աննպատակ և ագահորեն մտածում է սոսկ իր ստամոքսի մասին: Ի վերջո հայ մարդը վերածվել է արագիլի, քանզի «որտեղ հաց, այնտեղ կաց» ասացվածքի հանգույն առանց ցավի և զղջման լքում է իր բնորրանն ու հայտնվում օտար երկրներում: Մա էլ հիմնական գաղափարադրումն է գրողի:

¹ Խանջյան Գուրգեն, Շարժասանդուխք, Երևան, 1994, էջ 94:

Ընդհանրապես մարդու բնագոյային նկարագիրը շատ է հետաքրքրում Գուրգեն Խանջյանին: 1995 թ. լույս տեսած «Հիվանդանոց» վեպը տարակերպ մեկնաբանությունների առիթ դարձավ:

Հեղինակը պատկերում է աշխարհից մեկուսացված մի շինություն, որտեղ փախում են գլխավոր կերպարին՝ Գրիգորին: Այս շինությունը շատերի կողմից մեկնաբանվեց իբրև Խորհրդային Միության խորհրդանիշ: Սակայն Խանջյանն այն անվանել է հիվանդանոց, քանզի այդ պատերից ներս տիրում են մարդկային հոգու ու մարմնի ամենաարատավոր բարքերն ու սովորույթները: Կրքերի, սեռական անհագուրդ ակտերի այդ իրականությունից փախչելու ելք է որոնում Գրիգորը: Սակայն նրա հոգին այդ իրականության մեջ արդեն իսկ խեղվել էր և երբ հասկանում է, որ իր հետ անգամ ինքեստի դեպք է տեղի ունեցել, մի տեսակ անտարբեր է արձագանքում այդ իրողությանը, չնայած իր մարդկային բարձր նկարագիրը կորցրած Գրիգորին արդեն իսկ սպասում էր առաստաղից կախված կեռը, որից վաղ թե ուշ կախաղանի պարանն իր ձեռքով պիտի կապեր: Խանջյանը հենց կեռի պատկերով էլ ավարտում է վեպը, իր վրա դատավորի պարտավորություն չվերցնելով և վերջնական հանգուցալուծումը թողնելով ընթերցողին:

Այնուհետև լույս տեսավ «Սովերներ խամաճիկների փողոցում» գիրքը (Երևան, 1996), որտեղ զետեղված են Խանջյանի մի քանի պատմվածքներ և գրքի համանուն վիպակը:

Այդ պատմվածքներում դարձյալ պատկերվում են նոր ժամանակների արատավոր բարքերը, որն անգամ ծայրահեղության է հասնում «Բիբի» պատմվածքում: Այս գործում պատկերվում է միայնակ կնոջ և շան կապը, որը հատկապես ֆիզիկական դրսևորում ունի: Այս պատմվածքը թերևս ածանցվել է «Հիվանդանոց» վեպի մի պատկերից, երբ Գրիգորը հիվանդանոցից աղբատարի միջով փախչելիս տարբեր սենյակներում տարաբնույթ այլանդակությունների է ականատես լինում, այդ թվում նաև մի պառավ կնոջ և ածառիա շան կենակցումի տեսարանին է հանդիպում:

«Սովերներ խամաճիկների փողոցում» վիպակն առանձնակի պատկերում է մարդու դիմագծի աղավաղման գաղափարը: Լուսանցքում հայտնված, հասարակությունից (խամաճիկներ) չհասկացված մարդը վերածվել է սովերի, կորցրել է իր ուժն ու կորուվը, չի հարմարվում նոր իրողություններին, քանզի դարը գիշատիչ է, իսկ մարդը՝ խիղճ: Խիղճը բերում է խեղճության, և իր ես-ը կորցրած մարդը փորձում է վայրագության օրենքով մեծացնել որդուն, որ նրա միջից դուրս վռնդի խիղճն ու խեղճությունը: Դաժանության թատրոնին հատուկ պատկեր է ստեղծում Խանջյանը, երբ ներկայացնում է մարդուն, ով շան ձագին կապել է ծառից և ստիպում է որդուն քարկոծելով սատկացնել վերջինիս: Սա նոր ժամանակների արատավոր երևույթների բացահայտ պատկերում է:

Գուրգեն Խանջյանի արձակում հետզհետե նոր գաղափարական շերտեր են բացվում: Հատկապես Հայաստանի՝ քրիստոնեության ընդունման 1600-ամյակի, 2000-ական թվականների աշխարհի վերջի ապոկալիպտիկ սպասումների, Հիսուսի երկրորդ գալստյան սպասման մթնոլորտում գրողի երրորդ աչքը բացվում է և սևեռվում քրիստոնեական թեմաների ուղղությամբ: Դավանաբանական ու հավատի հարցերն ու փիլիսոփայական-սուրբգրային թեմաները չեն, որ հետաքրքրում են հեղինակին, այլ քրիստոնեության խոսք-պատմության բերած կենսականության և դրանից բխող հակասությունների շուրջ է ծավալվում գրողը:

«Սպանել Փրկչին» (Երևան, 2001) գիրքն այդ առումով թարմ, հանդուգն ու նորարարական հայտնություն ունեցավ հայ արձակում: Գրքում զետեղված են երեք

վիպակներ՝ «Սպանել Փրկչին», «Հիստերիաներ», «Խրամատային գրառումներ»:

Առաջինը պատմական նովելի արտաքին կառուցվածքով, բայց նոր ժամանակների փիլիսոփայական հատվածքով մի յուրօրինակ երկ է: Պատմական հիմքը Աբգար արքայի նամակն է Հիսուսին, իսկ բուն բովանդակությունը ծավալվում է հայ քրմերի կողմից Երուսաղեմ լրտես-մարդասպան Չունակին ուղարկելու պատմության շուրջ, ով պետք է հայտնաբերեր ու սպաներ Հիսուս Նազովրեցուն: Սկսվում են Չունակի որոնումները, և տենդագին կերպով փնտրում է նա Փրկչին: Լինում է «Նոր կտակարանից» մեզ հայտնի տեղանքներում, հանդիպում կերպարներին, սակայն Փրկչին հանդիպել այդպես էլ չի հաջողվում: Անընդհատ լսում է նրա մասին, հետևում լուրերի հետագծին, սակայն այդպես էլ չի կայանում նրանց հանդիպումը:

Այս վիպակի պոետիկայի ակունքները գալիս են դեռևս «Ստվերներ խամաճիկների փողոցում» գրքում զետեղված «Դռներ, աստիճաններ, դռներ» պատմվածքից: Այս պատմվածքում անդամ մի մարդ հայտնվել է կիսախավարի մեջ անորոշ մի շենքում ու փնտրում է Մանվելին: Տարբեր դռներ է ծեծում, բարձրանում-իջնում աստիճաններով, հարցումփորձ անում Մանվելի մասին, սակայն բոլորը թեև տեղյակ են Մանվելից, այնուհանդերձ, ոչ ոք չի տեսել նրան: Անգամ հանդիպում է Մանվելի գոյությունը փաստող գրության. «Պատի վրա կավիճով գրված է. «Ուզեմ՝ կգամ, չուզեմ՝ չեմ գա»: Կողքին՝ մի ուրիշ գրություն՝ «Խաբեբա»»²: Սակայն մինևույն է, Մանվելի հետքերը կարծես կան, բայց նա չկա: Մանվելը աստվածաշնչյան Մանուելն է, Փրկիչը, որի գալստյանն արդեն երկու հազարամյակ սպասում է մարդը: Ուստի պարզ է, թե ում է փնտրում պատմվածքի հերոսը:

Այդպես էլ Չունակի փնտրտուքները ձախողվում են և միայն վերջում, թվում է՝ ուր որ է պիտի հանդիպի Փրկչին, դա էլ է խաթարվում, պատվում առեղծվածով ու մշուշով:

Քրիստոնեական խաչելության միֆի շուրջ նման կասկածամիտ վերաբերմունքը ոչ թե ընդդեմ հավատի աթեիստական մոտեցում է, այլ մարդկային ընկալման մեջ փոփոխություններ մտցնելու և մարդու հայացքն ավելի ընդլայնելու փորձ: Բացարձակ արժեքներն անգամ ենթակա են կազմաքանդման, որով էլ առաջնորդվում է գրողը: Բացարձակը կործանարար է, քանզի ընթացք ու զարգացում չի ենթադրում, իսկ Գուրգեն Խանջյանի մտածողությունն անընդհատ տեղաշարժերի մեջ է:

Նմանատիպ մոտեցում ունի գրողը նաև «Հիստերիաներ» վիպակում: Սա կարծես Հիսուսի վկայությունը լինի նորկտակարանային վերջին օրերի իրողությունների վերաբերյալ:

Կարելի է ասել՝ գրողը ստեղծել է պարականոն ավետարան:

Պատումը առաջին դեմքով է, և պատմողը հաճախ դիմում է հորը՝ վերինին: Կերպարները ևս ծանոթ են Աստվածաշնչից՝ Պետրոս, Սիմոն, Հակոբ և այլք: Կա նաև Խորհրդավոր ընթրիքի տեսարանը: Սակայն սա սովորական պատմություն է մարդու մասին, ով նույնիսկ, կարելի է ենթադրել, տառապում է շիզոֆրենիայով:

Թեման հետագայում ևս շարունակվում է: «Մարդկանց տուն ուղարկիր» (Երևան, 2004) գրքում զետեղված «Թզենու մասին» էսսեում Հիսուսը երևում է որպես մի հարբեցող, ով առավոտյան խումհարից ելնելու համար ձեռքը զգում է թզի ծաղին, որ պտուղ քաղի և փոխի չորացած բերանի մթնոլորտը, սակայն թզենին գարնանը չէր կարող պտուղ ունենալ, ուստի զայրացած, ինչ-որ տեղ նաև չարացած Հիսուսը անիծում է, և թզենին չորանում է: Այ քեզ բա՛ն, Հիսուսի մեջ չարություն: Սա նորմալ է,

² Խանջյան Գուրգեն, Ստվերներ խամաճիկների փողոցում, Երևան, 1998, էջ 43:

Եթե դիտարկում ենք այն տեսանկյունից, որ Հիսուսն էլ մարդ էր, ուստի զերծ չէր մարդկային թուլություններից ու թերություններից: Նրա մեջ ևս հավասարապես գոյակցում են լույսն ու ստվերը, չարն ու բարին, ճիշտն ու սխալը:

Գուրգեն Խանջյանի «Լուր չկա»³ վեպը Հայկ Համբարձումյանի Գրական թերթում լույս տեսած գրախոսականով և ԳՄ կլոր սրահում կազմակերպված քննարկումով կարծես թե փակված էտապի վերածվեց: Այնինչ, այս վեպը բազմաթիվ հարցադրումներ է բարձրացնում, արդիական է և տարբերությունների ու զանազան մեկնությունների տեղիք է տալիս: Հայ արդի գրականության մեջ հենց վեպի երևույթները պետք է ընթացք տան արձակյին և ելակետային լինեն նոր գեղարվեստական մտայնության, նոր ձևաբովանդակային կառուցումների համար: Այս իմաստով «Լուր չկա» վեպի կարևորությունն առավել քան ուշադրության արժանի է:

Գուրգեն Խանջյանի «Լուր չկա»-ն, հենց սկզբից կարևոր հարցադրում է առաջադրում՝ **ի՞նչ չկա:**

Բնականաբար, տրամաբանությունը հուշում է, որ եթե իմանաս ամբողջի մեջ ինչ չկա, ուրեմն կիմանաս նաև թե **ի՞նչ կա:**

Ինչ կա-ի մասին քիչ անց, իսկ հիմա՝ այն, թե ինչ չկա:

Խանջյանի ստեղծագործություններն առաջինը աչքի են ընկնում անկեղծությամբ, անմիջական զգացողություններով, և այս պարագայում պետք է փաստեն, որ Գուրգեն Խանջյանն այն հեղինակն է, որի բնագիրն ավելի իր ապրածի վերարտադրում է, քան հորինում: Այս վեպն այդ առումով հարազատ է նրա գրչին, բայց առանձնանում է գեղարվեստական և փիլիսոփայական հեղինակային **ի՞նչ չկա** հարցադրումով:

Եթե նախորդ ստեղծագործություններում Խանջյանը փնտրում է կամ փորձում է ցույց տալ, թե ինչ կա այսօր մարդու շուրջը, այս վեպում հակառակ ճանապարհն է բռնում, որը, Չարենցի խոսքով՝ «վերադարձը դարձ չէ, ոչ էլ անցյալի կրկնությունը»:

Այս իմաստով վեպը լուրի, նորության, արտասովորի, հետաքրքիրի... փնտրտուք է: Լուր եզրը սրանց պայմանական-հավաքական փիլիսոփայական կողի է վերածում հեղինակը:

Եթե ուշադիր հետևենք վեպի սկզբին, որը լուրերի թվարկում է, ապա մոտավոր կծանոթանանք խանջյանական լուրի բովանդակությանը:

Առաջին անգամ հոգեկան հիվանդին հանդիպելը, առաջին անգամ եկեղեցի մտնելը, առաջին անգամ բաղնիքում մերկ կանանց տեսնելը և «դեղնավուն աչքերի խումար հայացքով» շան թուլան: Սրանք սովորական միջադեպեր են, սակայն իրականում ձևավորել են մարդուն, և այս երևույթները յուրաքանչյուր մարդու հետ պատահել են, բնական է այլ դեպքերի տեսքով:

Առաջինը՝ **վախն** է, երկրորդը՝ **հավատը**, հաջորդը **սեռի**, իսկ մյուսը **խղճի** գոյացումներն են որպես լուր: Սրանք պատահական ընդգծում-շեշտադրումներ չեն հեղինակի կողմից, քանզի մարդու յուրաքանչյուր արարք այսպես թե այնպես ուղղակիորեն ելակետ ունի այս հոգեբանական հատույթներից: Հեղինակը նույնիսկ լուրի նկատմամբ անհանդուրժողական վերաբերմունք ունի և սրանք մարդու էությունը սահմանափակող երևույթներ է համարում. «Կյանքի նենգությունից է՝ կեղծ լուրեր է շարում ճամփին, որպես ծուղակ, փորձելով արագորեն կաղապարել, ենթաբ-

³ Գուրգեն Խանջյան, Լուր չկա, Երևան, ՀԳՄ հրատ., 2006, էջ 3: Վեպից մյուս քաղվածքները կարվեն նույն հրատարակությունից, էջերը կնշվեն մեջբերումից հետո՝ փակագծերում:

կել շենքը նոր անցած անփորձ մարդուկին:» (էջ 7): Մարդու ճանաչողության բաղադրությունը կազմող այս չորս լուրերը գոյավորում են մարդու գիտակցականը և նրա ապրելու, ինչ-որ բան անելու, գործելու նախապայման են հանդիսանում:

Ստացվում է, մարդն ամբողջ կյանքի ընթացքում մեծ իմաստով կամ վախենում է, կամ հավատում է, կամ սիրում է, կամ խղճում է, և անընդհատ նույնը կրկնվում է շրջապատյուրի նման:

Գուրգեն Խանջյանը «Բոլերո» պիեսում բարձրացնում է «ամեն ինչ ասված է, էլ ոչինչ չկա ասելու» փիլիսոփայական-գաղափարական հարցադրումը: Այս վեպը կենսական-փիլիսոփայական ավելի խորքեր է տնտղում՝ «ամեն ինչ արված է, էլ ոչինչ չկա անելու»։ «... երբ կյանքը զուգորդելի էր աշնանային լողափի սոթիկ, գորշ քարերի միապաղաղ հաջորդականությանն ու թվում է՝ անակնկալներ այլևս չունեիր պահած...» (էջ 5):

Ամեն ինչ արածի մտորումներ ու հոգեբանություն սովորաբար ունենում է կյանքի մեծ մասն ապրած, երիտասարդությանը հրաժեշտ տված, ծերության նախաշեմին գտնվող մարդը: «Լուր չկա»-ի հերոսը այդ մարդն է. «...գոնե ինձ համար՝ արդեն մոտ տասնութ հազար օրվա պատմություն է» (էջ 3): Հանրահաշվից տարրական հաշվարկի շնորհիվ պարզ է դառնում, որ հերոսն հիսունն անց է: Գրականագետ Արամ Խաչատրյանը նկատում է. «Առաջին դեմքով գրված վեպում, բնականաբար, շատ են ներքին մենախոսություններն ու մտածմունքները տարբեր հարցերի շուրջը»⁴: Սա ծերածող մարդու նկարագիրն է, որ դարակես ապրել է, չի հանդուրժում իր վիճակը, ծերության հետ չի հաշտվում:

Մարկեսի «Մերը խղերայի ժամանակ» վեպում հերոսներից մեկը՝ բժիշկ Ուրբինոն, ծերության հոտ է առնում իրենից և օժանդակով փորձում խեղդել իր մարմնից տարածվող հոտը: Հոգեբանական այս վիճակը բնորոշ է նաև Խանջյանի հերոսին, սակայն այստեղ ծերացող մարդու զգացողությունների, ապրումների, ընդգրկումն ավելի խորն է վերարտադրված:

«Լուր չկա»-ի հերոսը՝ Մուրենը, իր մտորումների մեջ գիտակցության հոսքի պահին, թվում է, անիմաստ հաշվարկ է անում. «Մտովի հաշվեցի, թե ինչքան եղունգ եմ կտրել կյանքիս ընթացքում, ստացվեց երեք մետր. սա մեկ մատի հաշվարկն է, տասը մատի հաշվարկով, բնականաբար՝ երեսուն մետր: Հաշվեցի նաև կտրած եղունգային զանգվածի քաշը. երեք գծամետրը՝ մեկ կիլոգրամ, տասը մատների դեպքում՝ տասը կիլոգրամ: Այսպիսով, կյանքիս ընթացքում ես իմ ձեռքի մատներից օտարել եմ մոտ երեսուն գծամետր եղունգ, մոտ տասը կիլոգրամ քաշով: Փորձեցի նաև մազերի հաշվարկն անել, սակայն շատ արագ ընկա հիշողությունների որոգայթը...» (էջ 8): Եղունգի, մազի արտադրություն-կորուստը՝ անցած օրերի, կորուստների, և ներկայում անցյալ դարձած հաջողությունների-ձեռքբերումների (որոնք ևս կորուստ են, քանի որ անցյալում են) ընդգրկումն ունեն և մի ծավալուն վեպ կարող էին դառնալ:

Այս հերոսի կենսական տարածք է մուտք գործում հուշը, որը վեպի սկզբում **լուրի** արժեք ունի: Խանջյանի վեպը ներկայի և վերհուշի ձուլապատումի է վերածվում:

Վերհուշը հայ արձակ թափանցեց դեռևս 70-ականների վերջին, 80-ականների սկզբին և առաջնային էր մինչև 90-ականների վերջը: Սակայն վերհուշի կիրառումն այդ տարիներին որպես **գեղարվեստական ձև** և **պատմելաձև** էր հանդիսանում:

Խանջյանը հուշի նոր կիրառում է գտնում: Բանն այն է, որ նրա հերոսի կյանքում վերհուշը ներկային համարժեք իմաստ է ստանում: «Լուր չկա» վեպում ոչ թե

⁴ Տե՛ս, <http://gretert.com/14-2017-4/>

գործողություններն են վերհուշի ձևով վերարտադրվում, այլ վերհուշը դառնում է ներկայի գործողությունների մասնակից: Խախտվում են տարածաժամանակային բոլոր սահմանները, և սա Խանջանը կատարում է *գիտակցաբար*. «Եվ զեկուցում են, և պարզվում է՝ բոլոր ժամանակները եղել են այսօր, հենց հիմա, միաժամանակ: Խախտվում են նաև տարածական բաժանումները, պարզվում է՝ բոլոր ծանոթներդ քեզ հետ նույն մանկապարտեզն են հաճախել, նույն դպրոցում են սովորել, նույն ճամբարում հանգստացել, նույն բանակում ծառայել...» (էջ 139):

Խանջանի հուշ-ներկա զուգակցումը ժամանակակից կյանքի և 70-ականների հիպիական շարժման հակադրումն է դառնում: Հեղինակը կարողանում է 70-ականների կենսական թրթիռները նրբորեն հյուսել այսօրվա իրականությանը և մարդու ներքին ազատության խնդիրը կարևորել:

Վերհուշը սոսկ մերկապարանոց հիշողությունների շղթա չէ Խանջանի բնագրում: Հեղինակը կարողանում է տեսիլի, հալուցիանացիաների, երազների և անցյալի ֆոտոների միջոցով մոգական բնույթ հաղորդել անցյալին և վերախմաստավորել:

Ներկան՝ արցախյան պատերազմին մասնակից, լուսանցքում հայտնված, ինքնասպան եղած Դանդ Արշոյի և օտարության ճամփան բռնած, տուն, կին, երեխա բախտի քմահաճույթին թողած նրա եղբոր կենսագրություններում է խտանում:

Նկարիչ Սուրենը խճճվել է ներկայի և անցյալի իր ապրումների համակարգում: Պատահական չէ Խանջանի կողմից Հերման Հեսսեի գայլի հիշատակումը: Ներքին բնագրում «Տափաստանի գայլի» հերոսն ու «Լուր չկա»-ի հերոսը զգացողությունների հարազատություն ունեն:

Ինքնադիմանկարը հիշեցնում է «Դորյան Գրեի դիմանկարը». «Սակայն մահվան հոտ, այնուամենայնիվ, գալիս է այս ինքնանկարից: Ճիշտ է՝ ինքս ինձ շատ առաջ էի ուղարկել ժամանակի մեջ, բայց՝ ոչ այսքան, հիմա՝ է փոխվել՝ նախորդ անգամ տեսնելուց հետո» (էջ 151): Իր դիմանկարը մեղքի զգացողության արտահայտություն է դառնում և հեռավոր կոնտակտ է ստեղծում Ուալդի բնագրի հետ:

Վեպի ավարտը գտնված է: Թվացյալ *լուր* հիշողությունները Սուրենի կյանքի ընթացքը հանգեցնում են նոր շրջապատույթի՝ *վախի* (քրեական պատասխանատվություն), *հավատալքման* (անընդհատ ազատության փնտրտուքը, հավատի կապանքներից ձերբազատվելու ճիգը), *սեռի* (Փառոյի հետ սեռական կապը) և *խղճի դեմ մեղքի զգացողության* (Լինչի հետ բարեկամությունը):

Այս շրջապատույթում Խանջանի հերոսի մոտոցիկլետով հեռացումը նույնանում է Փոքր Միերի ապառաժի մեջ փակվելուն:

Ինքն էր հորինել Դանդ Արշոյի ինքնասպանությունը, նրա թողած նամակը, քննիչ Լևոն Գասպարյանի հետաքննությունը, Փառոյին, բայց *լուր* չէր գտել իր համար: Թերևս *լուրի* փնտրտուք է նաև նրա հեռացումը, որը բազմիմաստ մեկնաբանությունների առիթ կարող է հանդիսանալ: Այնուհանդերձ, հեռացումին ինչ-որ նորը պիտի հաջորդի, որին սպասում է Խանջանի ընթերցողը:

Մնում է փաստել, որ Գուրգեն Խանջանի արձակի պոետիկական նորարարական է, բարձրացված հարցադրումներն արդիական ու մեր օրերին համահունչ: Հենց սրանով էլ Խանջանի արձակը դառնում է նոր ժամանակների մարդու կյանքի ուղեկիցը:

ПОЭТИЧЕСКИЕ И ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ПРОЗЫ ГУРГЕНА ХАНДЖЯНА - **АРМЕН АВАНЕСЯН** - Гурген Ханджян – одна из важнейших фигур современной армянской прозы. Он умеет интересно рассказывать, строить сюжеты с динамичным развитием, где персонажи разнообразны, а поднимаемые вопросы соответствуют велениям нового времени. Иными словами, есть возможность задуматься над поэтическими и идейными вопросами его прозы.

Литературоведы связывали поэтику и идеологические вопросы Ханджяна с экзистенциальной философией и абсурдом. В его оригинальных работах есть рассказы, похожие на превращения Кафки. Эти превращения являются мнимыми изобретениями, но в них есть тайны реальных явлений, характеризующих новое время, что обобщает поэзию Ханджяна.

Вообще Гургена Ханджяна очень интересует инстинктивный портрет человека. Опубликованный в 1995 году роман «Больница» стал поводом для различных комментариев. Больница воспринималась многими как символ Советского Союза. Однако Ханджян назвал ее больницей, потому что в тех стенах царят самые порочные нравы и привычки человеческой души и тела.

В прозе Гургена Ханджяна постепенно раскрываются новые идейные пласты. Особенно в атмосфере 1600-летия принятия христианства в Армении, апокалиптических ожиданий конца света в 2000-х годах, а также ожидания второго пришествия Иисуса открывается третий глаз писателя и обращается к христианской тематике. Автора интересуют не богословско-вероведческие вопросы и философско-библейские темы, а жизненность, которую несут словесность и история христианства, и вытекающие из нее противоречия.

Скептицизм вокруг мифа о христианском распятии — это не атеистический подход против веры, а попытка внести изменения в человеческое восприятие и расширить человеческий кругозор. Разрушению подлежат даже абсолютные ценности, чем и руководствуется писатель. Абсолют деструктивен, потому что не предполагает процесса и развития, а мышление Гургена Ханджяна постоянно находится в движении.

Произведения Ханджяна выделяются прежде всего своей искренностью и непосредственными чувствами, и в данном случае нужно констатировать, что Гурген Ханджян является автором, оригинальное произведение которого является скорее воспроизведением его опыта, чем выдумкой. Роман «Нет новостей» в этом отношении связан с его пером.

Герои Ханджяна часто отчуждены и отождествляют себя с Маленьким Мгером, который закрылся от мира в скале.

Остается констатировать, что поэтика прозы Гургена Ханджяна новаторская, поднятые вопросы актуальны и соответствуют нашим дням. Именно благодаря этому проза Ханджяна становится спутником современной жизни.

Ключевые слова - Модерн, армянская проза, сюжетная структура, персонаж, многообразный, вопрошание, поэтика, идейный, экзистенциальный, философия, абсурд, оригинал, Кафка, метаморфоза, новелла, роман, воображаемый, интерпретация.

THE POETIC AND IDEOLOGICAL QUESTIONS OF GURGEN KHANJIAN'S PROSE - ARMEN AVANESIAN - *Gurgen Khanjyan is one of the most important figures in contemporary Armenian prose. He knows how to tell interesting stories, build plots with dynamic development, where the characters are diverse, and the questions raised correspond to the dictates of the new time. In other words, there is an opportunity to reflect on the poetic and ideological issues of his prose.*

Literary scholars have linked Khanjyan's poetics and ideological issues with existential philosophy and absurdity. His original works contain stories similar to Kafka's transformations. These transformations are imaginary inventions, but they contain the secrets of real phenomena that characterize the new time, which completes Khanjyan's poetry.

In general, Gurgen Khanjyan is very interested in the instinctive portrait of a person. Published in 1995, the novel "Hospital" raised various comments. The hospital was perceived by many as a symbol of the Soviet Union. However, Khanjyan called it a hospital, because the most vicious customs and habits of the human soul and body reign within those walls.

In the prose of Gurgen Khanjyan, new ideological layers are gradually revealed. Especially in the atmosphere of the 1600th anniversary of the adoption of Christianity in Armenia, the apocalyptic expectations of the end of the world in the 2000s, as well as the expectation of the second coming of Jesus, the writer's third eye opens and turns to Christian themes. The author is not interested in theological and religious questions, and philosophical and biblical topics, but in the vitality that the literature and history of Christianity carry, and the contradictions arising from it.

Skepticism around the myth of the Christian crucifixion is not an atheistic approach against faith but an attempt to change human perception and expand human horizons. Even absolute values are subject to destruction, which guides the writer. The absolute is destructive because it does not imply a process and development, and Gurgen Khanjyan's thinking is constantly in motion.

Khanjyan's works stand out primarily for their sincerity and direct feelings, and in this case, it must be stated that Gurgen Khanjyan is the author, whose original work is more a reproduction of his experience than an invention. The novel "No News" in this respect is associated with his pen.

Khanjyan's characters are often alienated and identify themselves with Little Mher, who has closed himself off from the world in the rock.

It is left to state that the poetics of Gurgen Khanjyan's prose is innovative, the questions raised are relevant and correspond to our days. It is due to this that Khanjyan's prose becomes a companion of modern life.

Keywords - *Modern, Armenian prose, plot structure, character, diverse, questioning, poetics, ideological, existential, philosophy, absurdity, original, Kafka, metamorphosis, novella, novel, imaginary, interpretation.*